

ทุนทางมรดกทางวัฒนธรรม กับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต ของจังหวัดน่าน

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย “ทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมกับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาและรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน (2) เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน (3) เพื่อนำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมมาเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสม เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีวิทยาวิจัยเชิงสำรวจและวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนามและพิกัดทางภูมิศาสตร์ในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในขอบเขตของพื้นที่ที่กำหนด แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภทและกลุ่มของสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำข้อมูลมาทำแผนที่ดาวเทียม และนำผลการวิจัยเผยแพร่ในเว็บไซต์ งานวิจัยนี้ดำเนินการในขอบเขตพื้นที่ตัวอย่างในอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ผู้ที่เข้าร่วมการวิจัยนี้ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเก่าจำนวน 30 ชุมชน กลุ่มฮักเมืองน่าน วัฒนธรรมจังหวัดน่าน กรมศิลปากร เทศบาลเมืองน่าน องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน และปราชญ์ชาวบ้าน ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสำรวจแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม กล้องบันทึกภาพ โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และเครื่องระบุตำแหน่งพิกัดบนพื้นโลก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีตามแนวคิดหลักการโบราณคดีชุมชน และแยกประเภทสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม แล้วจึงป้อนข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผลในแผนที่ดาวเทียม เพื่อวิเคราะห์ความหนาแน่นของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องของพิกัดด้วยการนำไปใช้จริง และจึงเผยแพร่ข้อมูลในเว็บไซต์

ผลการศึกษาพบว่า สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเขตเมืองน่าน และได้จัดแบ่งออกมาเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) วัด (2) องค์ประกอบประดับเมือง (3) คู่ม (4) เรือนพื้นดินซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 1 ในการศึกษาและรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่านได้ และจากผลการศึกษาข้างต้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ในการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่านโดยการนำเอาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้เก็บพิกัดภูมิศาสตร์มาระบุลงในแผนที่ดาวเทียม ซึ่งสามารถเห็นการกระจายตัวหรือการกระจุกตัวของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์ข้อนี้ทำให้เกิดเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์พื้นที่การใช้งานของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองน่าน จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ได้นำผลการศึกษามาใช้เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสมซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือเป็นการนำเอาฐานข้อมูลที่ได้จัดทำไว้มารวบรวมเผยแพร่ในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์ โดยเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของ Google Maps ซึ่งเป็นแผนที่ที่มีประสิทธิภาพสูง ใช้งานง่าย นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบที่ดึงดูดผู้ใช้งานเป็นอย่างมาก ซึ่งก็คือแผนที่และภาพถ่ายดาวเทียมความละเอียดสูง เพื่อให้สามารถสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น หรือวางแผนการเดินทางล่วงหน้าได้ โดยสามารถใช้งานได้ทั้งเว็บไซต์ www.social.crru.ac.th/nan ซึ่งแผนที่ออนไลน์นี้สามารถระบุเส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่อยู่ในเขตเมืองน่าน รวมทั้งมีภาพแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและข้อมูลที่น่าสนใจ

หัวหน้าคณะวิจัย

ภัทรีพันธุ์ พันธุ์

สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สำนักวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อ.เมือง จ. เชียงราย 57100

Email : pang_abnorm@hotmail.com

The Cultural Heritage Capital and Being the Nan City Living Old Town

Abstract

The study entitled “cultural heritage capital and being the Nan city living old town” aimed to (1) study and gather data on cultures in Nan (2) apply with global positioning system (GPS) in order to organize the cultures’ data base in Nan (3) expose to public via proper media by collecting primary information from field works and global positioning on cultural heritage site in assigned area, categorize into groups of buildings which are cultural heritage, and then transfer the data onto the satellite map, lastly, publish on website.

The findings revealed that there was possibility in gathering the information about cultural heritage sites in Nan. There were four categories of the sites, which include (1) temples, (2) city decorating elements, (3) mansions, and (4) local residences. These are able to be the answer to the first aim of this study. Also, the second aim is going to be found in the result of the analysis on the sites mentioned by bringing the cultural heritage location data onto the satellite map, which the expansion and the contraction can be more obviously. This purpose brings about the primary information on the use of the cultural area in Nan province.

Due to the first and the second aim, these studies were brought to be the data base for distributing via proper media which is going to be the third aim; collecting primary information and presenting by online map by adapting the technology of Google Maps, the high-quality but the easy-use map, containing primary information and travel tracking plan. It can be found in www.social.crru.ac.th/nan, this online map can specify the cultural heritage location and how-to-get-there, where located in Nan province, including more interesting information and pictures.

Head of Research Team

Pattareepan Pantu

Sociology and Anthropology,

School of Social Science,

Chiang Rai Rajabhat University

Address : Chiang Rai Rajabhat

University, Muang,

Chiangrai 57100

Email : pang_abnorm@hotmail.com

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่าความหมายของคำว่าทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมที่นำมาศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้เป็นการสร้างความหมายผ่านคำว่า “ทุน” ที่มักจะเห็นการนำมาสร้างความหมายขึ้นใหม่ในสภาพสังคมปัจจุบัน เช่น ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากร ทุนทางภูมิปัญญา เป็นต้น ดังนั้นความหมายของคำว่าทุนโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง ทรัพยากรที่สามารถก่อให้เกิดการเพิ่มพูนมากขึ้น ซึ่งในที่นี้คือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จะนำมาก่อให้เกิดประโยชน์ในทางอื่นใด นอกเหนือจากหน้าที่หลักของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น กล่าวคือ ในอดีตคูเมือง-กำแพงเมืองทำหน้าที่ป้องกันเมืองจากการรุกรานของข้าศึก แต่ในปัจจุบันการศึกสงครามหมดลงแต่สิ่งก่อสร้างยังคงอยู่ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นสิ่งก่อสร้างเท่านั้นหากแต่ยังมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อมโยงกับชุมชนหรือสังคมในสมัยก่อนได้ ดังนั้นทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เปี่ยมประจักษ์พยานที่ชัดเจนที่แสดงถึงวิถีชีวิตของเมืองน่านในอดีต และการนำสิ่งที่เปี่ยมทุนทางวัฒนธรรมของเมืองน่านเหล่านี้มาศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเผยแพร่ในรูปแบบของแผนที่เพื่อให้เป็นสื่อสาธารณะจะช่วยทำให้ความเป็นเมืองเก่าของน่านกลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

เมืองเก่าที่มีชีวิตคือแนวคิดที่ว่าด้วยเมืองที่มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ หรือเป็นเมืองที่มีรูปแบบผสม

ผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคม และยังคงมีลักษณะเด่นของโบราณสถาน (สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า, หน้า 9) ซึ่งการเป็นเมืองเก่าจะมีความแตกต่างไปจากอุทยานประวัติศาสตร์ซึ่งแยกคนออกจากโบราณสถาน

จากการศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลือหลักฐานอยู่ในปัจจุบันออกเป็น 4 ประเภท คือ 1. วัด 2. องค์ประกอบประดับเมือง 3. คู่ม 4. เรือนพื้นดิน อย่างไรก็ตามหลักฐานบางประเภทก็ไม่ปรากฏในบางยุคสมัย เช่น สมัยเวียงญ่เพียงแะแห่ง ไม่ปรากฏกลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมประเภทคู่ม และเรือนพื้นดิน เนื่องจากที่อยู่อาศัยมักจะทรุดโทรมและมีการสร้างใหม่อยู่เสมอ ดังนั้นบ้านเรือนที่หลงเหลือในปัจจุบันจึงมักเป็นรูปแบบสมัยใหม่เท่านั้น แต่เมื่อได้มีการนำแนวคิดทางศิลปกรรมมาบูรณาการร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้ทำให้เกิดผลที่น่าสนใจคือเป็นการแสดงข้อมูลเชิงพื้นที่ของเมืองน่านในอดีต ในแต่ละยุคสมัยได้ชัดเจนมากขึ้น

ชุมชนโบราณที่อยู่ใกล้ชิดกับริมแม่น้ำน่านนั้นมีทั้งสิ้น 4 ยุคสมัย¹ ซึ่งถึงแม้จะมีการย้ายศูนย์กลางอยู่หลายครั้งแต่ความต่อเนื่องของวัฒนธรรมและผู้คนที่อยู่อาศัยก็ไม่ได้ขาดหายไปในพื้นที่บริเวณนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.1902 การศึกษาเกี่ยวกับเมืองน่านก็เช่นกัน กล่าวคือนักวิชาการหรือนักวิจัยยังคงให้ความสำคัญและทำการศึกษาเมืองน่านในมุม

แนวคูเมือง กำแพงเมืองด้านทิศใต้ที่หลงเหลืออยู่สมัยเวียงใต้

¹ประวัติศาสตร์ของเมืองน่านบริเวณริมแม่น้ำน่านเริ่มต้นในสมัยเวียงญ่เพียงแะแห่งของพญาการเมือง จากการที่มีความใกล้ชิดกับสุโขทัย ต่อมาในสมัยเวียงใต้ได้ย้ายมาทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน เนื่องจากเมืองเดิมเกิดความแห้งแล้ง มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดพญาวัด และมีแนวคันดินปรากฏเป็นร่องรอยของเมืองอยู่ หลังจากนั้นเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ สร้างความเสียหายแก่เมืองเป็นอย่างมาก จึงได้ย้ายเมืองขึ้นไปบริเวณพื้นที่ดอนทางตอนเหนือ จึงเรียกยุคนี้ว่ายุคเวียงเหนือ ต่อจากนี้แม่น้ำน่านเปลี่ยนเส้นทาง พระเจ้านันทราชวโรตติเดช เจ้าเมืองน่านขณะนั้นจึงได้ย้ายเมืองกลับมาอยู่บริเวณเวียงใต้เดิม คือยุคเมืองน่านซึ่งถือเป็นยุคหลังสุดสืบมาจนปัจจุบัน

มองที่แตกต่างและหลากหลายอยู่เรื่อยมา โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์ระบบสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง องค์กรต่างๆ ฯลฯ โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านหรือเป็นแขนงความรู้ใกล้เคียงกัน แต่การนำศาสตร์ที่มีความแตกต่างกัน เช่นการนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะมาประยุกต์กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ยังคงมีไม่มากนัก

ในขณะที่ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้เท่านั้น ยังสามารถสะท้อนภาพอดีตได้อีกด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ ได้ถูกพัฒนาและมีคุณภาพขึ้นอย่างมากมาเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการความกระจ่างชัดทางวิชาการเหล่านี้เช่นเดียวกับโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพราะสามารถที่จะทำให้เห็นพัฒนาการของแหล่งชุมชนในอดีต รวมทั้งเข้าใจรูปแบบการกระจายตัวของเมืองนานทั้ง 4 ยุคสมัยได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากโปรแกรมหดงกล่าวสามารถแสดงข้อมูลเชิงพื้นที่และแสดงผลในรูปของแผนที่ ดังนั้น จะทำให้ผู้ศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนให้เหมาะสมกับความเป็นเมืองเก่าของจังหวัดน่านได้เป็นอย่างดี

ในการสร้างเมืองเก่าเป็นเมืองที่มีชีวิต กล่าวคือเป็นเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน โดยชุมชนร่วมกันกำหนดกรอบกติกาการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รวมถึงการดูแลรักษาอาคารสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ให้โดดเด่น ซึ่งจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า น่าน, หน้า 69-71) จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือ และเสียสละจากหน่วยงานและชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง แต่ทว่าเมื่อใดก็ตามที่ชุมชน และชาวบ้านละเลยชุมชนของตนเอง ก็จะทำให้พื้นที่ในเขตเมืองเก่ามีสภาพแวดล้อมที่แย่ลง เช่น ขยะที่ส่งกลิ่นเหม็น พื้นที่รกร้าง สิ่งก่อสร้างที่เสื่อมโทรมขาดการดูแล

เกิดการรุกร้าของที่อยู่อาศัย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะชาวบ้านไม่ทราบว่ามีบริเวณใดมีความสำคัญ และเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน หรือไม่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่สมควรให้มีการนำแผนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เข้ามาใช้เพื่อทำแผนที่ดาวเทียมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละประเภท รวมถึงการมอบแผนที่ดาวเทียมให้กับชุมชนเพื่อให้เข้าไปใช้ประโยชน์ในการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม หรือการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ของชุมชนให้ละเอียดยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เหมาะสมกับความเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นในงานวิจัยนี้ยังมีการนำข้อมูลของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมบนแผนที่ดาวเทียมที่ได้จัดทำขึ้น มาเผยแพร่ในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์ ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของ Google Maps อันเป็นบริการเทคโนโลยีทางด้านแผนที่ที่มีประสิทธิภาพสูงของ Google ซึ่งสามารถใช้งานง่าย โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญที่ดึงดูดผู้ใช้งานเป็นอย่างมาก นั่นก็คือแผนที่และภาพถ่ายดาวเทียมความละเอียดสูง เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น หรือสามารถวางแผนการเดินทางล่วงหน้าได้ โดยสามารถเข้าไปใช้งานได้ทั้งเว็บไซต์ www.social.crru.ac.th/nan อันเป็นแผนที่ออนไลน์ที่สามารถระบุเส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ และมีภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงระบุข้อมูลและสิ่งที่น่าสนใจไว้อย่างค่อนข้างครบถ้วน

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้คือ

(ก) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน (เล หล้า ตรีเอกานุกูล 2557, 100-102)

(ข) ทฤษฎีด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศไทย 2557, ออนไลน์)

(ค) ทฤษฎีเกี่ยวกับโบราณคดี โดยเฉพาะแนวคิดโบราณคดีชุมชน (Community Archeology) ซึ่งเป็นการใช้มุมมองและวิธีการใหม่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม โดยนำงานโบราณคดีมาใช้ร่วมกับงานพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน และ “แนวคิดโบราณคดีใหม่”²

²แนวคิดโบราณคดีใหม่ มีจุดเด่นคือ (1) สนใจทฤษฎีวิวัฒนาการ (2) เชื่อในระบบที่มองว่าวัฒนธรรมมีพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง (3) เน้นการใช้มุมมองแบบวัตถุนิยม (4) ใช้วิธีการศึกษาแบบนิรนัย หรือเชิงอนุมาน หรือการอภิปรายโต้แย้งเพื่อหาข้อสรุปโดยใช้หลักตรรกวิทยา รวมทั้งให้ความสำคัญการศึกษาความหลากหลายเชิงสถิติและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วย (สว่าง เลิศฤทธิ์, ผศ. ดร., 2547: 139-142)

(ง) แนวคิดทฤษฎีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 7 เรื่อง³

(จ) ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (เจเลียว ฤกษ์รุจิพิมล 2545, หน้า 239-254)

(ฉ) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานของ ธวัช มณีผ่อง (2546) ตำราวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรสาธารณะของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ชุมชนประวัติศาสตร์บ่อแก้วของท้องถิ่นได้เป็นหน่วยของความทรงจำร่วมที่เป็นชุดเดียวกัน แต่มีความแตกต่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทที่ท้องถิ่นเข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งในลักษณะของการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนและความสัมพันธ์ในระดับสังคมวงกว้าง

งานของ ชุตินา คำบุญชู (2553) วิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ผ่านโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน

2. เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

3. เพื่อนำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมมาเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสม

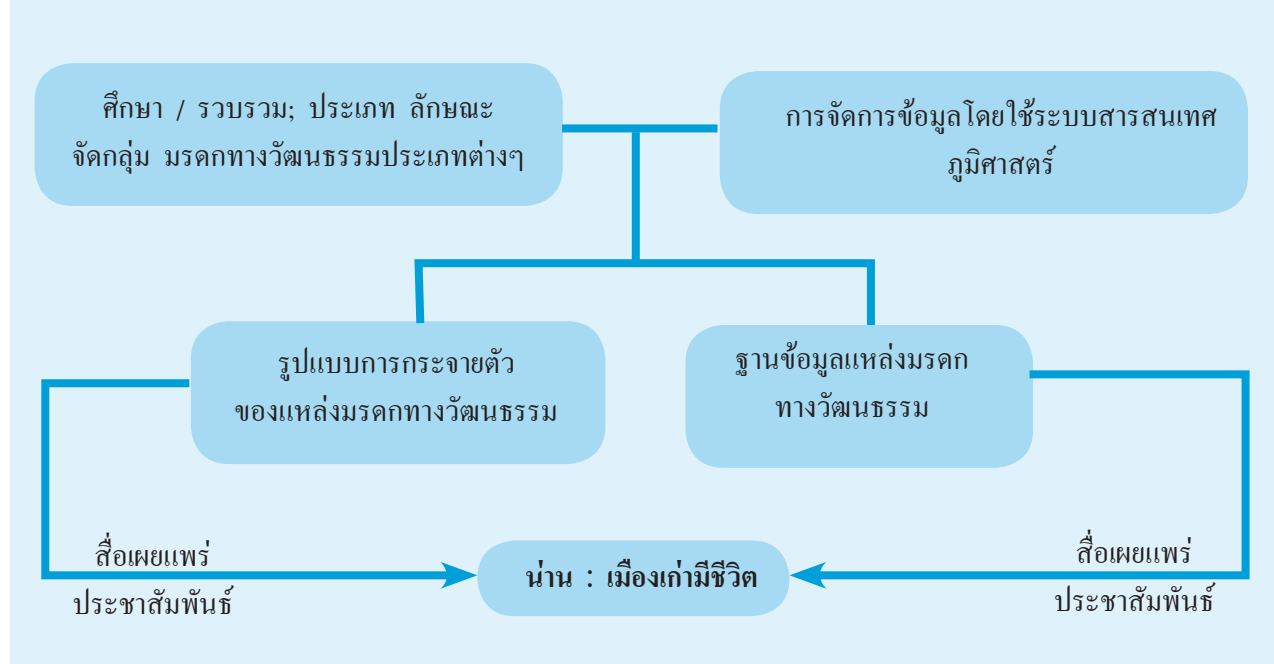
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ โดยในช่วงแรกเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามของแหล่งโบราณคดี ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะเป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลทางแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยจะนำเสนอในรูปแบบเว็บไซต์ และจัดทำแผนที่ดาวเทียมเพื่อมอบให้ชุมชน

พื้นที่การวิจัยเขตอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ประชากรและขอบเขตเนื้อหา แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและเอกลักษณ์ของเมืองน่าน ที่มีอายุตั้งแต่ พ.ศ.1902 จนถึงปัจจุบัน ที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และตัวแทนชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเก่าจำนวน 30 ชุมชน กลุ่มฮักเมืองน่าน วัฒนธรรมจังหวัดน่าน กรมศิลปากร เทศบาลเมืองน่าน องค์การท่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

กิจกรรมหลักของแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมคือ (1) การศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ (2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (3) การสงวนและการอนุรักษ์ (4) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้อง (5) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสานการติดต่อสาธารณชนทั่วไป (6) การบังคับใช้กฎหมายข้อบัญญัติที่เป็นคุณ (7) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการสร้างใหม่ คุณค่า ความหมายและบทบาทหน้าที่ใหม่ของทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ (สายันต์ ไพเราะจูจิรุ, 2547: 63-66)

เที่ยวแห่งประเทศไทย
องค์การบริหารส่วนจังหวัด
น่าน และปราชญ์ชาวบ้าน
เครื่องมือที่ใช้ในการ
วิจัย ประกอบด้วย แบบ
สำรวจแหล่งมรดกทาง
วัฒนธรรม กล้องถ่ายรูป
โปรแกรมระบบสารสนเทศ
ภูมิศาสตร์ และเครื่องระบุ
ตำแหน่งพิกัดโลก

ขั้นตอนการดำเนิน

การ มีทั้งสิ้น 3 ขั้นตอน
ดังนี้

ภาพแสดงเว็บไซต์ฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและหลัก
ฐานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเมืองน่านเพื่อกำหนดอาณาเขต
ของเมืองน่านตามพัฒนาการความเป็นรัฐทั้ง 4 ยุค

ระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดย
สำรวจและบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ ภาพถ่าย และเส้นทาง
แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในอาณาเขตที่กำหนด
ไว้แล้วในระยะที่ 1

ระยะที่ 3 เป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาในระยะ
ที่ 1 และระยะที่ 2 มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดหลักการ
โบราณคดีชุมชน แยกประเภท แล้วนำมาจัดทำฐานข้อมูล
ทางด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และรายงานผลการ
ศึกษา รวมทั้งนำเสนอผลการศึกษา และเสนอรายงานฉบับ
สมบูรณ์

การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ตาม
แนวคิดหลักการโบราณคดีชุมชน และแยกประเภทสิ่ง
ก่อสร้างที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จากนั้นจึงป้อนข้อมูล
ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผลในแผนที่
ดาวเทียม เพื่อวิเคราะห์ความหนาแน่นของแหล่งมรดกทาง
วัฒนธรรม โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องของพิกัดด้วย
การนำไปใช้จริง และจึงเผยแพร่ข้อมูลในเว็บไซต์

ผลการวิจัย

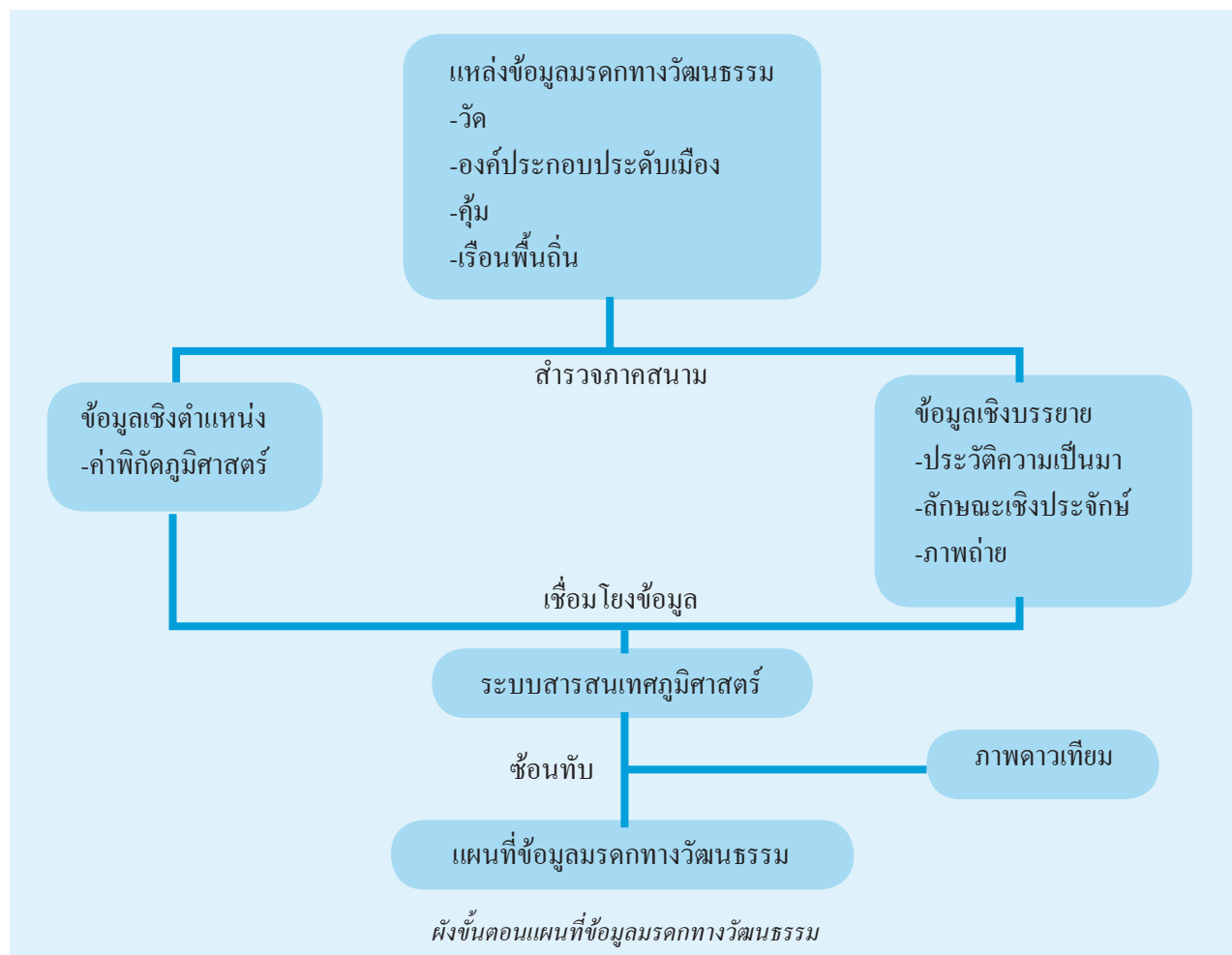
จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เก็บพิกัดภูมิศาสตร์และ
สังเคราะห์ข้อมูล ได้สัมภาษณ์กลุ่มประชากรแบบเชิงลึก
สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 1 ในการศึกษา
และรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่านได้ คือ

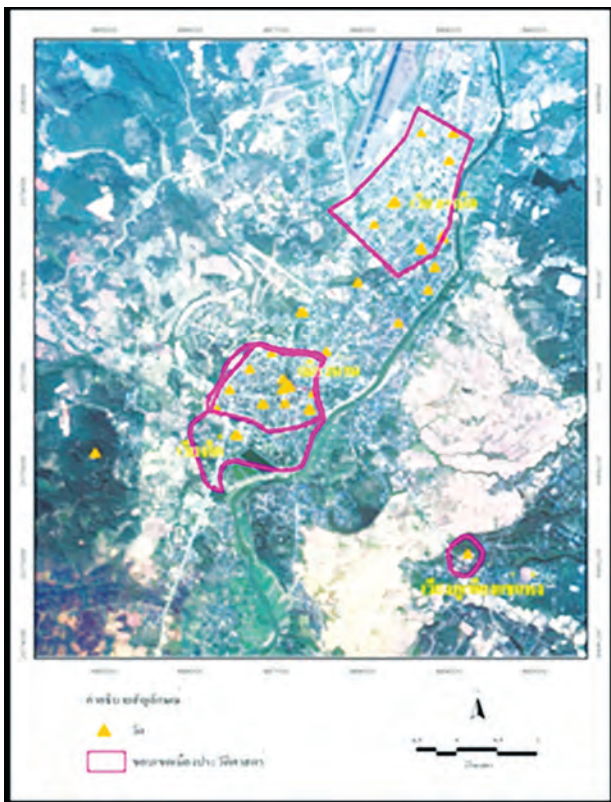
สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
ที่ปรากฏในเขตเมืองน่าน และได้จัดแบ่งออกมาเป็น 4 กลุ่ม
คือ (1) วัด (2) องค์ประกอบระดับเมือง (3) กลุ่ม และ
(4) เรือนพื้นถิ่น

จากการสำรวจปรากฏแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
กลุ่มที่เป็นวัดทั้ง 4 ยุคสมัย จำนวนทั้งสิ้น 23 วัด ซึ่งผ่าน
การบูรณะซ่อมแซมมาแล้วทั้งสิ้น รูปแบบทางศิลปกรรม
โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นแบบล้านนาแต่ก็มีบางแห่งที่แสดงให้เห็น
ถึงการรับอิทธิพลจากภายนอก เช่น วัดพระธาตุช้างค้ำ
วรวิหาร วัดภูมินทร์ เป็นต้น กลุ่มองค์ประกอบระดับ
เมืองส่วนใหญ่เป็นแนวคูเมืองและกำแพงเมืองเดิมซึ่งในช่วง
เวียงภูเพียงแช่แห้งคงเหลือเพียงด้านทิศเหนือและทิศใต้
ส่วนที่คงเหลือให้เห็นชัดเจนอยู่ในช่วงเมืองน่านแล้ว
นอกจากนั้นยังมีช่วงเมืองซึ่งเป็นลานโล่งที่ใช้ไว้สำหรับ
ประกอบพระราชพิธีหรือประเพณีต่างๆ ตั้งแต่อดีตมาจนถึง
ปัจจุบัน กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่ม ซึ่ง
หมายถึงที่อยู่อาศัยของชนชั้นสูงหรือขุนนางที่ปกครองเมือง
น่านในอดีต มีขนาดใหญ่และตกแต่งด้วยความประณีตกว่า
เรือนพื้นถิ่น คงเหลือหลักฐานจำนวน 11 หลัง ซึ่งปัจจุบัน
กลุ่มบางแห่งได้ดัดแปลงเป็นพิพิธภัณฑสถาน และกลุ่มที่ 4 คือ
เรือนพื้นถิ่นซึ่งปัจจุบันยังคงพบอยู่ทั่วไปกระจายอยู่ในเขต
เมืองเก่า โดยมีการซ่อมแซมหรือเพิ่มเติมบางส่วนเนื่องจาก
เรือนพื้นถิ่นจะสร้างจากไม้ซึ่งทำให้ผุพังไปตามกาลเวลา จุด
เด่นของเรือนพื้นถิ่นในเขตเมืองน่านคือเรือนแถว ซึ่งยังคง
หลงเหลืออยู่บริเวณกลางเมืองและบางแห่งยังคงให้บริการ
ในรูปแบบของร้านค้าด้วยเช่นกัน

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ในการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยการนำเอาข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้เก็บพิกัดทางภูมิศาสตร์มาระบุลงในแผนที่ดาวเทียม โดยทำการสำรวจภาคสนามเพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงตำแหน่งโดยใช้ค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์และข้อมูลเชิงบรรยายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม อาทิเช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงประจักษ์ รวมถึงภาพถ่ายเป็นต้น จากนั้นจึงใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงตำแหน่งและข้อมูลเชิงบรรยายเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ฐานข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาซ้อนทับกับภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูงเพื่อจัดทำเป็นแผนที่ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวหรือการกระจุกตัวของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งในวัตถุประสงค์ข้อนี้ทำให้เกิดเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์พื้นที่การใช้งานของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองน่าน ดังแผนที่ต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ ข้อ 2 มาใช้เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสมซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยเป็นการนำเอาฐานข้อมูลที่ได้จัดทำไว้มารวบรวมเผยแพร่ในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของ Google Maps โดยนำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงตำแหน่งคือค่าพิกัดภูมิศาสตร์และข้อมูลเชิงบรรยาย เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงประจักษ์ และภาพถ่าย ไปซ้อนทับกับแผนที่ฐานของ Google และสร้างแผนที่แอปพลิเคชันข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งบริการของ Google ที่ให้บริการเทคโนโลยีทางด้านแผนที่ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถใช้งานง่าย โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญที่ดึงดูดผู้ใช้งานเป็นอย่างมาก นั่นก็คือแผนที่และภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูงเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น หรือสามารถวางแผนการเดินทางล่วงหน้าได้ โดยสามารถเข้าไปใช้งานได้ทั้งเว็บไซต์ www.social.crru.ac.th/nan ซึ่งแผนที่ออนไลน์สามารถระบุ

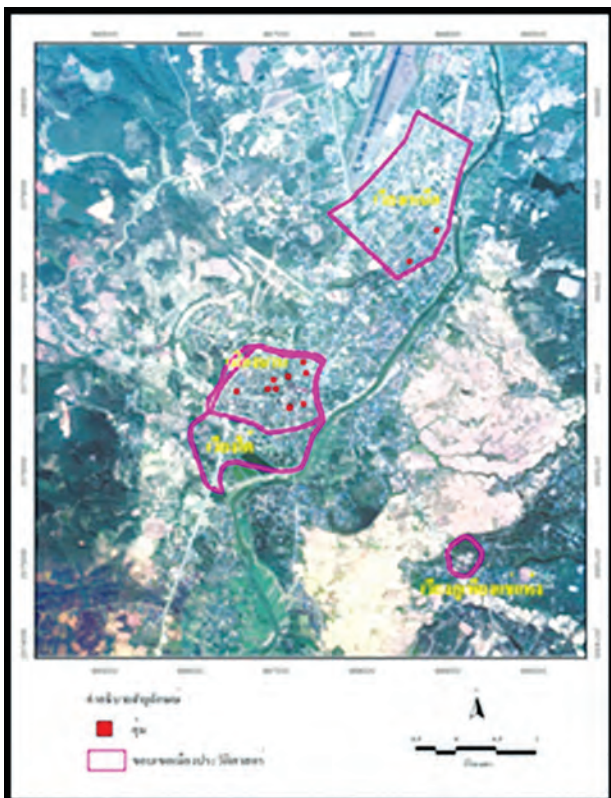

ประเภทศาสนสถาน

ประเภทองค์ประกอบระดับเมือง

ประเภทเรือนพื้นถิ่น

ประเภทกลุ่ม

แผนที่แสดงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

เส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ มีภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงระบุข้อมูลและสิ่งที่น่าสนใจ

การนำไปใช้ประโยชน์

1. จากผลการวิจัยสามารถนำข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภท มากำหนดทิศทางการวางแผนพัฒนาสถาปัตยกรรม พื้นที่สาธารณะ รวมถึงภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนให้เหมาะสม โดยคณะผู้วิจัยได้จัดพิมพ์แผนที่ดาวเทียมที่เป็นภาพถ่ายของแต่ละชุมชน และให้ไว้เพื่อใช้งานภาคสนาม ซึ่งจะทำให้การจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนนั้นทำได้ง่ายขึ้นเนื่องจากเห็นภูมิประเทศในมุมมองกว้าง ซึ่งจะแสดงสภาพพื้นที่ที่แตกต่างจากการสำรวจด้วยการเดินเท้า นอกจากนี้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้สำหรับดูแผนที่ดาวเทียมต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม หรือได้ภาพไม่คมชัด ดังนั้นการนำแผนที่ทางคณะวิจัยได้จัดทำมาใช้จะช่วยให้ชุมชนประหยัดค่าใช้จ่ายและได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น ผู้สนใจที่จะหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือวางแผนการเดินทางยังสามารถค้นหาเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ที่ได้ระบุไปข้างต้น

2. ผลงานวิจัยดังกล่าวยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ ได้โดยอาจพิจารณาจากพื้นที่ที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญตั้งอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่คนในชุมชนยังคงอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ชุมชนเมืองสุพรรณบุรี เมืองอุทอง เมืองลำพูน เป็นต้น ซึ่งชุมชนโบราณเหล่านี้เป็นเมืองที่ยังคงมีชีวิตแต่อาจจะต้องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการรองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งศึกษาวัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งแหล่งชุมชนเมือง ซึ่งการพัฒนาเช่นนี้ถือเป็นการพึ่งพากันระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อความยั่งยืนของชุมชนในอนาคต

3. ผลการวิจัยนี้อาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของการแสดงถึงการบูรณาการทางด้านโบราณคดี ศิลปกรรมท้องถิ่น ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ทั้งนี้ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์แก่สังคมมากยิ่งขึ้น ถ้าได้มีการนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาและดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมต่อไป อันจะนำมาซึ่ง

ประโยชน์ทางด้านสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ

อภิปรายผล

งานวิจัยฉบับนี้ถือว่าการจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมตามแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน แต่มีการนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และเป็นการเพิ่มมุมมองในการใช้พื้นที่ของชุมชนตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันให้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้น ยังเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นช่องทางการสืบค้นข้อมูลที่ง่ายและแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบัน

แนวคิดทางโบราณคดีเป็นการศึกษาเพื่อเปิดเผยลักษณะต่างๆ ของอดีต คือการพรรณนาและจัดจำแนกหลักฐานทางกายภาพ เช่น แหล่งโบราณคดี และโบราณวัตถุที่ค้นพบออกเป็นหมวดหมู่ โดยพิจารณาในบริบทของสถานที่และเวลาเพื่อจะสามารถพรรณนาประวัติวัฒนธรรมของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยการใช้การแบ่งกลุ่มของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกลุ่มต่างๆ และตามยุคสมัยของเมืองน่านในอดีต ซึ่งตรงเป้าหมายข้อที่หนึ่งของการศึกษาโบราณคดีว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติวัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายอย่างง่ายว่าการพรรณนาวัฒนธรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยการจัดลำดับย้อนหลังกลับไปถึงสมัยเก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะทำได้ นักโบราณคดีที่สนใจประวัติวัฒนธรรมพยายามจะพรรณนาลักษณะทางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่างๆ ว่ามีวัฒนธรรมอะไรบ้างแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะอย่างไร อะไรคือลักษณะเด่นของวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรมนั้นมีอายุกี่ปี และมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์กว้างใหญ่เพียงใด ดังนั้น ประวัติวัฒนธรรมจึงได้มาจากการศึกษาเชิงพรรณนาแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุรวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่อยู่ในแหล่งโบราณคดีทั้งในบริบทของเวลาและสถานที่ ลักษณะการกระจายตัวของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในยุคต่างๆ จะมีลักษณะการกระจายแบบทั่วไป โดยจะมีการกระจุกตัวในเขตกำแพงเมือง แต่จะมีบางส่วนที่กระจายออกไปบริเวณนอกกำแพงเมือง และลักษณะศิลปกรรมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในยุคต่างๆ ก็มีความสัมพันธ์กับการถูกปกครองโดยอาณาจักรต่างๆ ที่สุโขทัย ล้านนา พม่า และรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแนวคิดทางด้าน

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์มีความสอดคล้องกับงานวิจัยฉบับนี้ เนื่องจาก การท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมจะเป็นการชมโบราณสถานโดยไม่เข้าไปทำลาย และให้คงสภาพเดิม และการที่ผู้นำชมศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆทำให้สามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับชุมชนได้ ซึ่งกระตุ้นจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการใช้เครื่องมือระบุพิกัดบนพื้นโลก(GPS) ในการนำเอาคอมพิวเตอร์มาช่วยในการจัดการกับกลุ่มแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมีกระบวนการในการนำเข้าข้อมูล การจัดเก็บ และการนำออกมาใช้ การดัดแปลงและเตรียมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งผลที่ได้คือแผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและการนำข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์

คณะผู้วิจัย :

1. นายเพชรสวัสดิ์ กันคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

แหล่งเงินทุน : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร 2516. ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 61. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร 2530. เมืองน่าน : โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ.
- เจลีเยว ฤกษ์จุฬิมล. 2545. สังคมวิทยา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : กรุงเทพฯ.
- ชลูด นิมเสมอ. 2534. องค์ประกอบของศิลปะ. โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. กรุงเทพฯ.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุณณ์ เจริญเมือง. 2547. เมืองยังยืนในสังคมไทย : แนวคิดและประสบการณ์ของน่านและพิษณุโลก. เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์. เชียงใหม่.
- "เดินเดี่ยว" เทียนน่าน : "สุราษฎร์.... เมืองน่าน" วัดในตำนาน (วัดไผ่เหลือง) และวัดนอกตำนาน (วัดศรีพันต้น). (ออนไลน์). <http://www.oknation.net/blog/winsstars.Online>. 13 กรกฎาคม 2556.
- ปณิดา สระวาสี. 2556. พิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูปไม้และแหล่งเรียนรู้ชุมชน. (ออนไลน์). <http://www.sac.or.th> .2 กรกฎาคม 2556.
- น.ณ.ปากน้ำ. 2530. โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองน่าน : จิตรกรรมเมืองน่าน. มหาวิทยาลัยพายัพ. เชียงใหม่.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2513. พระนคร : ศาสกัณฑ์.
- พงสาวดารเมืองน่าน. 2461. พระนคร : หอสมุดวชิรญาณ.
- เลหล่า ศรีเอากานุกูล. 2557. "ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดน่านต่อการส่งเสริมการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต" วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 : 93-106 ; มกราคม-กุมภาพันธ์ 2557.
- ยุทธพร นาคสุข. ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย.ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.(ออนไลน์). <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions>. 7 ธันวาคม 2555.
- วรวิมล โรมรัตน์พันธ์. 2548. ทุนทางสังคม. เดือนตุลา. กรุงเทพฯ.
- ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. วัดหัวเวียงใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. (ออนไลน์).http://www.m-culture.in.th/moc_new/. 24 กรกฎาคม 2556.

- ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศไทย คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ความหมายของคำว่าระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. (ออนไลน์). <http://www.gisthai.org/about-gis/gis.html>. 24 มิถุนายน 2557.
- ยุทธพร นาคสุข. **ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย**. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.(ออนไลน์).
- สงวน รอดบุญ. 2529. **ศิลปกรรมไทย**. โรงพิมพ์การศาสนา. กรุงเทพฯ.
- สันติ เล็กสุขุม. 2538. **หริภุญชัย-ล้านนา : ศิลปะภาคเหนือ**. เมืองโบราณ. กรุงเทพฯ.
- _____. 2540. **เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. มติชน. กรุงเทพฯ.
- _____. 2544. **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา**. เมืองโบราณกรุงเทพฯ.
- _____. 2553. **งานช่าง คำช่างโบราณ**. รุ่งศิลป์การพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- _____. 2528. **ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย**. อมรินทร์การพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. 2547. **การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ : แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. **แผนที่ชุมชน เมืองเก่า**. มปท: มปท.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดน่าน. 2554. **สถาปัตยกรรมท้องถิ่นจังหวัดน่าน**. มปท.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. **น่าน เมืองเก่ามีชีวิต**. มปท: มปป.
- เสนอ นิลเดช. 2526. **ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา**. เมืองโบราณ. กรุงเทพฯ.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2548. **แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า**. มรดกโลก.
- อนูรัตน์ วัฒนาวาส์สว่าง และ ศิริศักดิ์ คู่รักษา. 2548. **น่าน**. สารคดี. กรุงเทพฯ.
- อัศนีย์ ชูอรุณ. 2549. **ศิลปกรรม**. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 26 พิมพ์ครั้งที่ 1.
- McIntosh, Robert W. &Goelder, Charles R. 1986. **Tourism principles, practices, philosophies**.Fifth Edition. New York : John Wiley & Sons, Inc.
- Smith,Valene. 1977. **Hosts and Guests**. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

บทปริทัศน์

ทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมกับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยรัตน์ ปราณี

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

จากการศึกษาบทความงานวิจัยเรื่อง “ทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมกับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน” พบว่าวัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัยมีอยู่ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาและรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน (2) เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน (3) เพื่อนำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมมาเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสม โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งได้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นผลจากการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวคือ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเขตเมืองน่าน และได้จัดแบ่งออกมาเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) วัด (2) องค์ประกอบระดับเมือง (3) คู่ม (4) เรือนพื้นถิ่น และนำข้อมูลดังกล่าวไปจัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมโดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์พื้นที่การใช้งานของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองน่าน แล้วนำฐานข้อมูลดังกล่าวไปใช้เพื่อการเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์ โดยเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของ Google Maps

ก่อนอื่นต้องขอชื่นชมงานวิจัยเรื่องนี้ที่ผู้วิจัยพยายามที่จะพลิกฟื้นทุนเดิมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อีกครั้ง รวมทั้งยังเป็นงานที่น่าสนใจยิ่งเพราะเปรียบเสมือนการเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ดั้งเดิมให้ปรากฏโลดแล่นอยู่บนสื่อหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่กับผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันที่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้นั้นได้อย่างสะดวกสบาย อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่น่าจะนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดปัญญามาก

ยิ่งขึ้นในแวดวงของผู้ที่สนใจเรื่องดังกล่าว ซึ่งแนวคิดที่นำมาใช้ในการพิจารณาบทความวิจัยเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ วิธีวิทยาการวิจัย ทุนทางวัฒนธรรม และเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในประเด็นของวิธีวิทยาทางการวิจัยซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีซึ่งใช้ทั้งการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีประเด็นที่เป็นข้อสังเกตคือ การออกแบบการวิจัยลักษณะนี้ผู้วิจัยได้ระบุว่าใช้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายเช่น แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม ทฤษฎีด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทฤษฎีเกี่ยวกับโบราณคดี โดยเฉพาะแนวคิดโบราณคดีชุมชน (Community Archeology) แนวคิดทฤษฎีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น มาใช้เป็นฐานคิดหรือแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ซึ่งก็มีใช้ว่าจะกระทำมิได้ รวมทั้งการกำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีก็กระทำได้เช่นกันสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งชาย โพธิ์สีดา (2549) ได้เสนอไว้ในเรื่องการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ หากแต่ประเด็นการตีความข้อมูลและสร้างข้อสรุปที่เป็นผลจากการวิจัยนั้น ผู้วิจัยควรแสดงให้เห็นว่าใช้แนวคิดทฤษฎีอะไรอธิบายปรากฏการณ์ที่พบในสนามการวิจัยและผู้วิจัยสร้างข้อสรุปนั้นโดยมีฐานคิดอย่างไร ซึ่งอาจยืดหยุ่นได้หากพบข้อมูลหรือประเด็นที่แตกต่างไปในสนามการวิจัย

สำหรับในส่วนของทุนทางวัฒนธรรมนั้นงานเรื่องนี้มีฐานคิดสำคัญคือเรื่องทุนทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของผู้คนในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละท้องถิ่นว่ามีวิธีการจัดการเพื่อให้การดำรงชีวิตของตนเองดำเนินไปในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้อย่างเป็นสุข ดัง

นั้นวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละพื้นที่จึงแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่พึ่งพาอาศัยกันอย่างกลมกลืน ประเด็นที่เป็นข้อสังเกตในเรื่องนี้คือ วัฒนธรรมทั้งหลายมีลักษณะเป็นพลวัต และมีใช่เป็นแค่สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้เท่านั้นหากแต่สิ่งที่เป็นนามธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาต่างๆ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งเพราะมันซ่อนอยู่เบื้องหลังของสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมทั้งสิ้น ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ควรแสดงให้เห็นมติดังกล่าวด้วยที่เรียกว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible heritage) (เกรียงไกร เกิดศิริ. 2551) ซึ่งหากงานเรื่องนี้ได้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้งานมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สำหรับในประเด็นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เปิดพื้นที่ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นได้ปรากฏตัวตนขึ้นในมิติทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2556) ได้สรุปว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เพิ่มอำนาจประชาชนกล่าวคือชุมชนเป็นผู้สร้างอดีตของตนขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2556). “การสังเคราะห์งานวิจัยยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ” บทสังเคราะห์ยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นันทกานต์.

เอง และความสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดการเชื่อมต่อชีวิตส่วนตัวกับชีวิตสาธารณะหรือชีวิตชุมชน ทำให้ผู้คนผูกโยงตัวเองเข้ากับชุมชนของเขาได้ ซึ่งถือเป็นการคืนอัตลักษณ์ชุมชนให้กับชาวบ้านในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าว งานวิจัยเรื่องนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรนำแนวคิดดังกล่าวไปอธิบายได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งอาจรวมทั้งการนำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้ตั้งแต่การลงสนามวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดเด่นสำคัญดังที่เกริ่นไว้ในตอนต้นแล้ว แต่สิ่งที่สำคัญอีกในเชิงวิธีวิทยา คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเขาเอง ซึ่งจะเกิดประโยชน์หลายประการ นอกจากนี้งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดเด่นคือการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ซึ่งถือว่าเป็นการนำเสนอข้อมูลที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นให้กับสังคมภายนอกได้รับรู้มากยิ่งขึ้น หากแต่ควรเพิ่มสาระสำคัญอันเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้อยู่ภายใต้ระบบฐานข้อมูลดังกล่าวด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป